

Szecsódi Barbara

**A mozgalom hőskorának kolozsvári táncházasai
Halmos Béla Orális Archívumában
(Hagyományok Háza)**

Halmos Béla, a magyarországi táncházmozgalom egyik elindítója és első primása 2013 júliusában hunyt el. Több mint négy évtizedes aktív tevékenysége során zenészként, folklórgyűjtőként, oktatóként és szervezőként fáradhatatlanul a magyar népi kultúra és a táncházmozgalom ügyéért dolgozott, jelentős életművet hagyva maga után. Folklórgyűjtéseit, kéziratait, könyvtárának egy részét és mesterhegedűjét magába foglaló hagyatékát a Hagyományok Háza az örökösökkel történt egyeztetés után, 2014-ben vásárolta meg, és annak beszállítását követően elkezdte a hatalmas anyag feldolgozását.

A hagyaték részei: a Magyar Művelődési Intézetben 1999-ben létrehozott, majd a Hagyományok Házába integrált Táncház Archívum összegyűjtött anyaga, a Halmos Béla által Orális Archívumnak elnevezett interjúk és visszaemlékezések, valamint a Forint utcai lakásából érkezett hagyaték. A Táncház Archívum nem képezi a 2014-ben bekerült Halmos-hagyaték szerves részét, ám életművének egyik nagyon fontos eleme, amelyet túlnyomórészt a Hagyományok Háza munkatársaként hozott létre és gondozott. Az így összegyűjtött dokumentumokat a Folklor dokumentációs Könyvtár és Archívum őrzi, feldolgozásukat pedig az Archiválási Osztály dolgozói végzik. Halmos Béla a táncházmozgalom elindulásának 25 éves jubileumán, 1997-ben ismerte fel, hogy nem csak az eredeti folklóranyagokat kell gyűjteni és a meglévőket feldolgozni, hanem a nemzetközivé vált táncházmozgalom eseményeit és dokumentumait is össze kellene gyűjteni és rendszerezni őket. Halmos Béla a következőket írta az archívum létrehozásáról.

„A táncházmozgalmat már indulásától kezdve egyre növekvő érdeklődéssel figyelték a különböző társadalomtudományok kutatói, művészek,

közéleti személyiségek és politikusok, de érdemben alig akadt kutató, aki a mozgalom jelenségeit, kialakulásának törvényszerűségeit elemző tanulmányt publikált volna. A hazai és külföldi kutatók és laikusok, akik a táncházmozgalommal bármilyen kutatási szándékkal is foglalkoznának, ma még nélkülözik azt a gyűjteményt, amelyben a mozgalommal kapcsolatos dokumentumok, eddig megjelent publikációk illetve a táncházak tárgyi emlékei is egy helyen megtalálhatóak lennének. Most még – ha sok munkával is, de – összegyűjthető ez az anyag, ha biztosítjuk a megfelelő anyagi, személyi és technikai feltételeket”.¹ Ez a munka Halmos Béla korai halálával megszakadt.

Az Orális Archívum leírása

Az Orális Archívum közel 15 éven át (1999–2013) készült interjúi összesen 434 magnókazettát töltenek meg, melyeken Halmos Béla precízen és pontosan feltűntette, hogy mikor, kivel vagy kikkel és milyen témáról beszélgetett, valamint excel táblában összegyűjtötte az elkészült interjúk listáját. A hangfelvételek digitalizálását és feldolgozását már ő maga elkezdte, a hatalmas anyagból közel 70 magnókazettát digitalizált és kiírt CD-re, ezzel párhuzamosan az interjúk lejegyzésének is nekiállt. A munkát az Archiválási Osztály munkatársai folytatták, akik a teljes hanganyagot digitalizálták. Az Orális Archívum anyaga feldolgozatlan. A benne rejlő interjúk a táncházmozgalom magyarországi hősorát járják körbe főként a hazai szereplőkkel.

Az Orális Archívumban található interjúkból néhány másolat is van, melyeket Halmos a készítőktől kaphatott. Ezek: Juhász Katalin, Dévai János, Vasvári Annamária, Borsi Ferenc, Virágvölgyi Márta. Ők azonban nem készítettek interjút erdélyiekkel, csak maga Halmos, ő is keveset, az anyag egészéhez képest. Az erdélyiek több kategóriába sorolhatók: egyrészt olyan értelmiségiek (10), akik átéreztek az elinduló táncházak fontosságát. Ezeknek jó része már korábban Magyarországra települt, de élő kapcsolatban maradt Erdéllyel: Karsai Zsigmond, Korniss

¹ <http://www.hagyomanyokhaza.hu/main/mediatar/hagyatekok/halombela/tanchazarchivum/> utolsó megnézés: 2016. november 15.

Péter, Novák Ferenc, Sárosi Bálint. Kányádi Sándor és Márkus Barbarossa János (Bécs) később telepedett át. Az interjúalanyok közül többen Erdélyben maradtak: Kallós Zoltán, Gavrucza Tibor és Kusztos Tibor református lelkészek, valamint a korondi Lőrincz Lajos, a Maros Művészegyüttes egykori művészeti vezetője. Sok falusi adatközlő is szerepel az erdélyi interjúalanyok közt, akiktől Halmos nem csak folklórt gyűjtött, de egyúttal életútjukról is beszámoltatta őket. Az interjúalanyok közt viszont csak néhány erdélyi táncművész (5) lelhető fel, ezek tevékenysége azonban mind a kolozsvári táncművészethez köthető. Ezek: Kostyák Alpár, Könczei Árpád, Deák Márton, Székely Levente, Lengyel József. A korondi Szász József is szerepel az interjúalanyok közt, de az ő tevékenysége már egy későbbi időszakra, a '89-es változások utánra esik.

Életutak

Mivel az interjúk sora közel sem teljes, ezért a Hagyományok Házától további interjúk készítésére kaptam megbízást, amely tevékenységet most már több mint egy éve végzem. A munkát Erdélyben és Magyarországon is folytatom, főként a kutatási témámra (tanulmányaimat a Babeş–Bolyai Tudományegyetem, néprajz–antropológia mesterszakán végzem) koncentrálva, a táncművészeti mozgalmak hőskoráról beszélgetek interjúalanyaimmal. Céлом az egyéni sorsok dokumentálásán túl egy történelmi leírás készítése a magyarországi és az erdélyi táncművészeti mozgalmak hőskoráról, és az ezzel kapcsolatos összefüggések felfedése. Ezzel párhuzamosan Halmos interjúi közül a következőket jegyeztem le: Deák Márton, Kostyák Alpár, Könczei Árpád és Székely Levente.

A felsoroltak közül hárman kolozsváriak. Deák Márton mezőkeszűi volt, de ebben a hőskorszakban éppen Kolozsváron tanult, tehát ilyen irányú tevékenysége révén oda köthető.

A következő közös elemek jelentek meg az interjúkban megajzolt életutakban: Deák Mártont kivéve, mind a Zeneművészeti Középfelsőiskola tanulói voltak, a csoportból ketten ráadásul osztálytársak is voltak (Könczei, Székely), Kostyák Alpár ugyanabba a zeneiskolába járt, csak felsőbb évfolyamon. Négyükből ketten a Zeneakadémián, ketten pedig a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen tanultak tovább.

A kezdet

Az erdélyi táncházmozgalom kibontakozása, a magyarországi mozgalom és az 1970-es évek végén terjedő folk- és régizenei fesztiválok (vagy olyan turnészerű alkalmak, mint pl. az Ifjúmunkás Matiné) hatását mutatja. Ugyanakkor voltak olyanok is, akik sokáig nem találkoztak ezzel a műfajjal, holott a szemük előtt volt végig. Székely Levente kisgyerekként ugyan találkozott népzenevel, de tanulmányai miatt egy másik irányt vett zenei érdeklődése. *A népzeneire még csak említés se volt, tehát egyetlen népdalt nem tanítottak, illetve a hivatalos tananyagban nem volt, a magyar osztálynak ugye két zene, két szolfézs tanárnője volt és az egyik, a mienk, az időnként tanított úgy magyar népdalt, hogy tulajdonképpen Kodály feldolgozásokból, mit tudom én szolmizáltunk magyar népdalt, de hát ezek, ez neki a minimum volt, az a Csitári hegyek alatt.*²

A kezdet, Székely Levente és Könczei Árpád első népzenei próbálkozása, a gimnáziumi évekre vezet vissza. Könczei Árpád édesanyja, tanárnőként, egy iskolai előadáshoz hívta segítségül a fiúkat, akik tanulmányaik folytán komolyzenei képzésben részesültek, majd Könczei Ádám (Árpád édesapja) adott útmutatást a népzene világába. Székely Levente erről így emlékezik: *Na, mindegy, a lényeg az, hogy magyar tanárnő volt és az Ádámnak a késztetésére úgy döntött, mint osztályfőnök az osztályának, a magyar osztályának az évvárójára széki táncokat tanítanak be. Ádám tanítja a táncot és nem akarták a zenét magnóról, hanem a fiúk ugye zeneiskolába jár, barátai vannak, akkor mi élő zenével segítsük őket. Úgy-hogy az Ádám felkért minket, hogy játszunk széki zenét.*³

A fiúk tisztességgel lejátszották kotta szerint a dalokat, de az nem közelítette meg a népzenei hangzást: *Nyilvánvaló, hogy mi nem úgy játszottuk, ahogy, de az a lényeg, hogy egyszer csak ott voltunk és népzénet is kezdtünk használni.*

Ami mindannyiuk életútjában megegyezik, az a kolozsvári táncházak aktív látogatása (CFR vagyis vasas, Monostor), sőt Kostyák, Könczei, Székely zenészként úttörőnek számítottak a táncházak indulásakor. A Malomárok és Telefonpalota közti járdaszigeten csütörtökönként összegyűlő

² Halmos Béla interjú Székely Leventével. HH FDKA 2007. HH_THA_OA_Kz_230–232.

³ Halmos Béla interjú Könczei Árpáddal. HH FDKA 2008. HH_THA_OA_Kz_299a–300b.

széki fiatalok énekszóra táncoltak. A táncházat elindító fiatalok beinvitálták őket, ahol széki népzénet játszottak. Első alkalommal egy pár jött el a kolozsvári táncházba, amelyet a Bábszínház próbatermében rendeztek 1972 februárjában. Könczei Árpád így emlékszik: *Na, most azután jött a következő hét, amire mit tudom én, egy húszan jöttek el, mert nyilvánvalóan elment és visszament és azt mondta, hogy: Te, hát ezek tényleg székit muzsikálnak. Tehát, ha igaz a február és miért ne lenne igaz, akkor az a lényeg, hogy kb. 3 hónapig, mi hetente elmentünk a bábszínház próbatermébe.*⁴

Székely Levente ekképpen mesélt az indulásról: *Igen, a posta háta mögött, hát igen, az pont az iskolánk mellett van. Kimentünk szünetre és ott énekeltek meg táncoltak meg barátkoztak meg minden. Minden csüörtökön találkoztunk és akkor kitaláltuk, hogy kéne táncházat csinálni Kolozsváron. És olyat, amilyen ott nekik van. És a Könczei családnak a kapcsolatai révén megkaptuk a Kolozsvári Bábszínháznak a próbatermét és akkor oda bementünk és bezárkóztunk és a székieknek muzsikáltunk. És akkor úgy nézett ki, mint Széken. És akkor ők hoztak piát, mi meg muzsikáltunk és akkor nagy bulik voltak. Mindenki nagyon élvezte és nem kint kellett a posta mögött találkozni nekik.*⁵

„A táncházak kibontakozása összefonódott a tradicionális hangszeres népzene hiteles megszólaltatásával: táncházenekarok alakultak, így Kolozsváron a Bodzafa és az Ördögszekér” (Könczei Cs. 2010).

Kezdetben együtt, később két külön bandában (Bodzafa és Ördögszekér) játszottak hétről hétre a táncházakban. A Bodzafa alakulásakor Székely Levente, Könczei Árpád, Papp István „Gázsa”, Sepsi Dezső, Porzolt Antal és Urszuly Kálmán zenéltek, azonban egy későbbi vita folytán a csapat kettévált és tagjai kicserélődtek. Székely Levente és Papp István „Gázsa” maradtak a Bodzafa prímásai, Kostyák Alpár lett a brácsás, az énekes Panek Kati. *Kerestek egy kontrást, illetve próbáltak úgy muzsikálni, hogy Gázsa kontrázott, s Levente hegedült és akkor, de Gázsa, hogy is mondjam, ő prímás akart maradni és nem. Tulajdonképpen az első akkordokat én Székely Leventétől és Gázstól tanultam a népi brá-*

⁴ Halmos Béla interjú Könczei Árpáddal. HH FDKA 2008. HH_THA_OA_Kz_299a-300b.

⁵ Halmos Béla interjú Székely Leventével. HH FDKA 2007. HH_THA_OA_Kz_230-232.

csán. *Leszámítva a cigányokat, akik ott megmutatták és magamtól kitaláltam a kíséretet, de ezek vonás nem ment és ezt, azt, tehát tőlük tanultam. Na és gyakoroltunk, jártak fel hozzánk, mondom ez '77 szeptemberében volt, nem is szeptemberében, hanem nyarán. És akkor nyáron muzsikálgattunk és egyszer csak szeptemberben elkezdtünk táncháza muzsikálni. Hát nagyot kellett tanulni ahhoz, hogy le tudjunk egy táncházat muzsikálni.*⁶

Könczei Árpád megalapította az Ördögsekér nevű formációt, amelyben Sepsí Dezsővel és Sinkó Andrással zenéltek. *Pontosan, kivált az Ördögsekér, Sepsí Dezsővel meg Árpival. Ugye nagy árulás történt, akkor mi úgy éltük meg, hogy ilyen iszonyatos nagy árulás. És akkor volt ilyen némi örök harag, de aztán hamar kibékültünk, mert a piac nagyon nagy volt az indulásnál, úgyhogy nem voltak ilyen gondok. Hamar kibékültünk és akkor a táncházban már együtt muzsikáltunk, tulajdonképpen a két banda. Ez volt ugye a Bodzafa, a Panek Kati is megjelent a színen, énekes is volt a Bodzafának.*⁷

Deák Márton csak valamivel később kapcsolódott be a táncházba. A Babeş–Bolyai Tudományegyetemen, matematika szakon tanult, amikor eljutott hozzá is a hír, hogy Kolozsváron táncház kezdett el működni. *Kollégiumban laktam és egyik este jön haza az egyik kollégám, nem tudtam, hogy ott Kolozsváron mi hogy működik. Azt mondja, te, olyan jó helyen voltam ma este, azt húzták, hogy: (énekelve) Adok neked egy 100-ast, hmm. Egy 100-ast, mutasd meg a hmm... [...] És akkor mondom, hol volt ez? Vigyél el engem is, nagyon érdekel a dolog. És akkor vitt el a Monostori táncházba és akkor ott a Kostyák Alpárnak, a költőnek, a költött szövegére⁸, de tényleg „az adok neked egy 100-ast” az elhangzott minden este, ahányszor volt csütörtökön táncház. Ez volt az első találkozásom a kolozsvári táncházzal.*⁹

⁶ Halmos Béla interjú Kostyák Alpárral. HH FDKA 2005. HH_THA_OA_Kz_103–104.

⁷ Halmos Béla interjú Székely Leventével. HH FDKA 2007. HH_THA_OA_Kz_230–232.

⁸ Kostyák Alpár a Kiszáradt a bodzafa című magyarórdi népdalt költötte át, amely dallam fűtülése a Bodzafa tagjainak egyfajta himnuszává vált, az együttes nevét is innen kapta.

⁹ Halmos Béla interjú Deák Mártonnal. HH FDKA 2009. HH_THA_OA_KZ_425a–426b.

Számos gyűjtőútra jutottak el, többek közt Kallós Zoltán révén, egyé-
nileg is, de közösen is, emellett tánc házas megmozdulásokkal (kirándulá-
sok, szilveszterek, táborok, határátlépések: Kallós Zoltán által kiküldött
viseletek, hanganyagok, Securitate) kapcsolatban is megannyi történet
íródott.

Szétváló életutak

Későbbi pályafutásuk alakulása szempontjából a kolozsvári tánc ház-
nak meghatározó szerepe volt és ennek köszönhetően alakult ki egy életen át
tartó kötődésük a népi kultúrához. Deák nem véletlenül Széken lett tanár
és igazgató. *Igen, '89-től igen. Hát Széken az egy leányálom volt nekem,
ott tanítani, ahol mindenki viseletbe jár iskolába. Imádtam a népvisele-
tet, a népi táncot, a népzene-t, a lányok szünetekbe négyest jártak ének-
szóra. Persze, hogy volt olyan tanár, akinek nem tetszett, de én meg azt
mondtam, hogy csak nyugodtan még lehet 5 percet, 10 percet a matek
órán is. Úgy, hogy már akkor a 10. osztály volt Széken, akkor már ko-
molyan jártak fonóba meg kocsmába meg mindenhova. Vasárnap kijár-
tak a fiatalok a piacra, én ifjú tanár, lesétáltam én is, akkor bementem
a kocsmába, voltak régi barátok is, akkor jöttek a tanítványok, hogy ta-
nár úr, nem jön el velünk a fonóba meg a táncra. Dehogynem! Mentem.
Rendszeresen jártam tánc házba meg a fonóba Széken.*¹⁰

Kostyák a Barozdában majd a Tarisznyás együttesben folytatta korai
haláláig a zenélést. *Tehát hárman voltunk Bardócz, Szép Gyuszi meg én.
És akkor kezdte Gyuszi, hogy nem jövök haza Kolozsvárra, hogy legyen
banda. [...] Nos így kerültem Kolozsvárra. Így cseppentem bele, így lett
megint banda Kolozsváron, a Tarisznyás együttes néven. Amelyikbe az
eleinte felváltva játszottunk, hol Szép Gyula kontrázott, hol én bőgöztem,
hol fordítva. Aztán rájöttünk, hogy hülyeség cserélgetni, mert a kezét, a
kezet azért megviseli ez, és jobb, hogyha eldöntjük, hogy most ki melyi-
ket. Én vettem, én maradtam brácsás és Gyula lépett át a bőgőre.*¹¹

¹⁰ Halmos Béla interjú Deák Mártonnal. HH FDKA 2009. HH_THA_OA_KZ_425a-426b

¹¹ Halmos Béla interjú Kostyák Alpárral. HH FDKA 2005. HH_THA_OA_Kz_103-104

Könczei zeneszerző-koreográfus, mind a két „szakmájában” alapvetően a népművészetből táplálkozik. Éveken át művészeti vezetője volt a sepsiszentgyörgyi Háromszék Táncegyüttesnek, majd a marosvásárhelyi Maros Művészegyüttesnek. *És akkor '83-ban ugye elkerültem Sepsiszentgyörgyre, akkor egy darabig ott is tanítottam táncházba, de ott viszont már kialakult az bennem, hogy nekem nincs igazán türelmem a táncházba a tánctanításhoz, mert akkor már egyfolytában táncegyüttest akarom csinálni.*¹²

Székely diplomata lett, de a zenélést soha nem hagyta abba, sőt a diplomáciában is hasznosítja. **H. B.**¹³ *Amerikába, Egyesült Államokba helyesebben, mert Amerika, ugye, egy nagy, dupla földrész. Egybesült Államok, úgy szoktam mondani. (nevet) Ott voltál összesen, mennyit, hat évet, ugye?*

Sz. L.¹⁴ *Hat évet, igen.*

H. B. *És ott mikor kezdte le muzsikálni? Az ottani táncházmozgalomba hogy kapcsolódtál be? Egy kicsit, most innen nézve.*

Sz. L. *Elég későn tulajdonképpen, mert ugyan ott voltam, de egyrészt állati leterhelt volt, tehát ilyen napi 12-13-14 órák voltak, tehát egyszerűen nem is értem rá. [...] Igen, na, akkor kezdtek úgy hívni a táncházba. Akkor kattant be a fiam, Áron a táncra. És akkor, mert én ott egyedül nem nagyon mentem le, de amikor Áron éjjel-nappal táncolt, meg már minden, egyfolytában palatkai szólt, már sok volt nekem is. Akkor ő lépett kapcsolatba, állandóan az Öcsivel kapcsolatban volt és akkor ő győzködött, hogy na, 'Apu most, akkor gyere! Muzsikálj te!'¹⁵*

Mint látszik, a szétváló életutak egyáltalán nem jelentik a megismert, megszeretett paraszti kultúrától és a városi formájától, a táncházmozgalomtól való elszakadást. Bárhol is folytatták, csakhamar megtalálták azt a kisebb-nagyobb táncházas közösséget, amely a hasonló érdeklődési körből adódóan befogadta őket. Máshol (Deák, Könczei, Székely Magyarországra telepedett át) és máshogy, de a megszerzett kolozsvári élmények, tapasztalatok egy életre meghatározták tevékenységüket. Bárhová, és bármilyen állásba is kerültek, az erdélyi hagyományos népzene és néptánc művelése, a belőle való inspirálódás, életük része és szívügyük maradt.

¹² Halmos Béla interjú Könczei Árpáddal. HH FDKA 2008. HH_THA_OA_Kz_299a-300b.

¹³ H. B. = Halmos Béla, az interjú készítője

¹⁴ Sz. L. = Székely Levente

¹⁵ Halmos Béla interjú Székely Leventévé. HH FDKA 2007. HH_THA_OA_Kz_230-232.

Szakirodalom

HALMOS Béla

2000 *A Táncház Archívum* <http://www.hagyományokhaza.hu/main/mediatar/hagyatekok/halmosbela/tanchazarchivum/>, utolsó megtekintés: 2016. november 23.

HAGYOMÁNYOK HÁZA, Folklórdokumentációs Könyvtár és Archívum
2005 *Halmos Béla Orális Archívum*. Halmos Béla interjú Kostyák Alpárral. HH FDKA 2005. HH_THA_OA_Kz_103–104.

2007 *Halmos Béla Orális Archívum*. Halmos Béla interjú Székely Leventével. HH FDKA 2007. HH_THA_OA_Kz_230–232.

2008 *Halmos Béla Orális Archívum*. Halmos Béla interjú Könczei Árpáddal. HH FDKA 2008. HH_THA_OA_Kz_299a–300b.

2009 *Halmos Béla Orális Archívum*. Halmos Béla interjú Deák Mártonnal. HH FDKA 2009. HH_THA_OA_KZ_425a–426b.

KÖNCZEI Csongor

2010 *Táncház* (szócikk) <http://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikk.php?id=49>, utolsó megtekintés: 2016. november 23.

Képek

1. Bodzafa zenekar, (balról jobbra) Székely Levente, Papp István 'Gázsa', Kostyák Alpár, Porzsolt Antal, énekel Csorja Viola. 1979–1980-as tánccházi idény. Hagyományok Háza Folklórdokumentációs Könyvtár és Archívum

2. Bodzafa zenekar, (balról jobbra) Székely Levente, Papp István 'Gázsa', Kostyák Alpár. 1981–1982-es tánccházi idény, Monostori úti táncház. Hagyományok Háza Folklórdokumentációs Könyvtár és Archívum

3. Ördögsekér együttes, (balról jobbra) Könczei Árpád, Sinkó András, Sepszi Dezső. 1979–1980-as táncházi idény. Hagyományok Háza Folklor dokumentációs Könyvtár és Archívum

4. Táncház a Monostori úton, középen Deák Márton párjával. 1981–1982-es táncházi idény. Hagyományok Háza Folklor dokumentációs Könyvtár és Archívum

Personalitățile proeminente ale mișcării casei dansului

Casa Tradițiilor din Budapesta deține interviurile efectuate de Béla Halmos, primul violonist al mișcării casei dansului. El a descoperit din timp că istoria acestei mișcări poate fi reconstituită cu ajutorul biografiei organizatorilor ei și a participanților. Colecția conține 434 de interviuri.

Eminent Personalities of the Folk Dance Houses' Movement

The Hungarian Heritage House from Budapest owns all the interviews made by Béla Halmos, the first violinist of the Hungarian folk dance house movement. He discovered in time that the history of this movement can be reconstructed with the help of the biography of its organizers as well as participants. The collection consists of 434 interviews.

